

Weerbaarheidstraining in het speciaal basis onderwijs

Naam student
Student nummer
Naam begeleider
Naam beoordelaar

Joey van Rhee
S1035485
Thomas Scheewe
Sandra Verbeeten

Josyn Zigterman
S1034445
Thomas Scheewe
Sandra Verbeeten

Voorwoord

In het vierde jaar van de opleiding hebben wij onze eindstage gelopen in het speciaal basisonderwijs op de Elimschool in Rijssen. Dit is een school waarbij kinderen de kans krijgen om zichzelf te ontwikkelen via een aangepast leerprogramma. De kinderen op deze school kunnen het leerprogramma op het reguliere onderwijs niet aan. Het doel is om de kinderen op te leiden tot praktijkonderwijs of VMBO.

Onze interesse voor het onderzoek is gewekt door het geven van psychomotorische therapie aan een groep. Tot nu toe hebben wij beiden individuele therapieën gegeven waar individueel resultaat uit kwam. Op deze stage plek hebben wij de kans gekregen om te onderzoeken wat psychomotorische therapie kan bijdrage aan een groep. Wij zijn als toekomstige psychomotorische therapeut van mening dat het behandelen van groepen een mooi uitgangspunt is, omdat cliënten elkaars ervaring kunnen gebruiken in hun individuele ontwikkeling. In dit onderzoek hebben wij geprobeerd het effect van groepsgerichte therapie in kaart te brengen op basis van de beleving van de cliënten.

Wij hebben er voor gekozen om het onderzoek gezamenlijk uit te voeren, omdat we samen stage lopen op deze plek. Het onderzoek heeft ons veel tijd gekost, maar het was zeker de moeite waard. Wij hebben veel plezier ervaren met het geven van groepstherapie en hebben daarnaast ook verschillende nieuwe ervaringen opgedaan. We hebben gezien dat een kracht kan zijn dat cliënten elkaar helpen in het leerproces van de ander.

Graag willen wij Thomas Scheewe bedanken voor het begeleiden van dit onderzoek en het vormgeven van deze scriptie. Daarnaast willen wij de Elimschool Rijssen bedanken voor de mogelijkheid dat wij ons onderzoek hier hebben kunnen uitvoeren en de kinderen van bovenbouw 3 voor hun deelname aan het onderzoek.

Wij willen iedereen bedanken die betrokken is geweest bij dit onderzoek.

Samenvatting

Inleiding

De leerlingen uit klas BB3 van de Elimschool te Rijssen blijken elkaars grenzen nauwelijks te herkennen waardoor het pedagogisch klimaat niet optimaal is. Om de probleemstelling te verduidelijk zijn de begrippen speciaal basisonderwijs, veilig pedagogisch klimaat, psychomotorische therapie, weerbaarheidstraining en Rots & Water verder uitgewerkt in het theoretisch kader.

Methode

In dit quasi-experimenteel onderzoek wordt het effect van het behandelprotocol 'Rots & Water' op het pedagogisch klimaat in de klas BB3 (N=20, 11-13 jaar oud) onderzocht. De Semantic Selection Test (SST) wordt drie maal afgenomen (voorafgaand aan de interventie, na sessie 4 en na sessie 8) en brengt de beleving van leerlingen over het klimaat in de klas in kaart. In de SST komen de thema's klas, schoolplein, kanjertraining en gym aan de orde, allen dragen bij aan het beantwoorden van de vraagstelling.

Resultaten

Uit de resultaten blijkt dat het pedagogisch klimaat in klas BB3 van het SBO de Elimschool niet is verbeterd. Zowel in de klas als op het schoolplein lijken de angst te zijn gestegen.

Discussie

De validiteit van het meetinstrument wordt in twijfel getrokken, doordat veel externe factoren invloed kunnen hebben op de beleving.

Conclusie

Het behandelprotocol Rots & Water heeft geen positieve bijdrage geleverd aan het pedagogisch klimaat in klas BB3 van de Elimschool.

Inhoudsopgave

Voorwoord	1
Samenvatting.....	2
Inhoudsopgave	3
1. Inleiding	4
2. Theoretisch kader	5
2.1 Speciaal basisonderwijs	5
2.2 Pedagogisch klimaat	5
2.3 Psychomotorische therapie	6
2.4 Weerbaarheidstraining.....	6
2.5 Rots & water	6
3. Methode	8
3.1 Deelnemers.....	8
3.2 Procedure	8
3.3 Interventie	9
3.4 Type onderzoek	9
3.5 Meetinstrument	9
3.6 Dataverwerking	10
4. Resultaten.....	11
5. Discussie	13
5.1 Methode	14
5.2 Uitvoering	14
5.3 Externe factoren	15
6. Conclusie	16
7. Aanbevelingen	17
8. Literatuurlijst	18
9. Bijlagen	19

1. Inleiding

De Elimschool is een school voor Speciaal Basis Onderwijs (SBO). Het SBO is voor kinderen die het niveau in het reguliere onderwijs niet aan kunnen. Deze leerlingen hebben vaak last van gedrags-, opvoedings- en/of leerproblemen. Volgens de website van het SBO werkverband (www.speciaalbasisonderwijs.nl) wordt in het SBO vakbekwaam basisonderwijs aangevuld met specifieke gedrags-, opvoedings- en leerexpertisen.

Naast vakleerkrachten zijn op de Elimschool ook de fysiotherapeut, psycholoog, orthopedagoog, logopedist en psychomotorisch therapeut werkzaam. Leerlingen die nog meer specifieke onderwijsbehoeften nodig hebben, worden besproken in het School Ondersteuning Team (SOT) en vervolgens eventueel in het Zorg Advies Team (ZAT). Hierin wordt een individueel plan opgesteld om de leerling een optimale en passende leersituatie te bieden, om de problematiek te verminderen, dan wel deze op te lossen. Vanuit het ZAT worden er eventuele hulpvragen voorgelegd aan de PMT. Binnen de psychomotorische therapie (PMT) worden leerlingen met gedragsproblematiek behandeld uit verschillende groepen van de Elimschool.

Volgens De Vries (2007) werkt het fysiologische aanpassingssysteem van de mens als volgt: wanneer de omgeving als aangenaam wordt ervaren is optimaal leren, functioneren en groeien mogelijk, maar wanneer we gevaar waarnemen, en de omgeving als onveilig ervaren, schakelt ons lichaam over op een systeem om het fysieke lichaam zo snel mogelijk in veiligheid te brengen. Wanneer er in een klas wordt gesproken over een veilige of onveilige omgeving, wordt er gesproken over het pedagogisch klimaat (Van der Wolf & Van Beukering, 2011).

Uit onderzoek blijkt dat afkeurende en ontmoedigende reacties door kinderen vaak automatisch worden geïnterpreteerd als een bedreiging. Kinderen die het gevoel hebben zich te moeten verdedigen, kunnen niet tegelijkertijd optimaal groeien en leren (De Vries, 2007).

Ieder schooljaar wordt in september van iedere klas een sociogram gemaakt (zie Bijlage B; sociogrammen, figuur 1-6). Een sociogram is een grafische weergave van onderlinge relaties van alle deelnemers binnen een groep. In de sociogrammen van de klas bovenbouw 3 (BB3) van de Elimschool is het opvallend dat een aantal kinderen in het samenwerken en samenspelen worden genegeerd, buitengesloten of gepest. Daarnaast blijkt uit observaties van leerkrachten, in de klas en op het schoolplein, dat veel leerlingen moeite hebben met het aangeven van eigen grenzen en het herkennen van grenzen bij de ander. Hieruit wordt vanuit de leerkracht, internbegeleiders en psycholoog gesteld dat het pedagogisch klimaat in deze klas niet optimaal is. De leerlingen van het SBO leren vooral door doen en minder door praten. Daarom is de PMT benaderd door de intern begeleiders met de vraag of de PMT hulp kan bieden in het verbeteren van het pedagogisch klimaat in de groep.

Het behandelprotocol Rots & Water is een psychofysiek programma voor jongeren van negen tot achttien jaar en is gericht op het sturen van de sociaal-emotionele ontwikkeling (Elling, 2006). Het behandelprotocol is ook toegepast bij jongeren van elf tot vijftien jaar met complexe emotionele gedragsproblematiek. Bij deze doelgroep heeft het behandelprotocol een positief effect gehad op de relaties tussen jongeren onderling, maar ook op de relatie tussen de jongeren en begeleider (Raymond, 2005).

Het externe doel van het huidige onderzoek is om te kijken in hoeverre het behandelprotocol Rots & Water een positief effect heeft op het pedagogisch klimaat binnen een bovenbouwklas van het SBO. Het interne doel van het onderzoek is om het pedagogisch klimaat te verbeteren van klas BB3 van de Elimschool te Rijssen. De onderzoeksvraag die hieruit is ontstaan is:

“Wat is de invloed van het behandelprotocol “Rots & Water”, zoals groepsgericht aangeboden door de psychomotorische therapie, in de klas BB3 van SBO de Elimschool in Rijssen op het pedagogisch klimaat in de klas?”

2. Theoretisch kader

Om de probleemstelling van dit onderzoek te verduidelijken, worden er vijf kernbegrippen nader uitgewerkt om de probleemstelling theoretisch te onderbouwen. Het gaat hierbij om de begrippen: speciaal basisonderwijs, veilig pedagogisch klimaat, psychomotorische therapie, weerbaarheidstraining en Rots & Water (Ykema, 2008).

2.1 Speciaal basisonderwijs

Het SBO is sinds 1998 de vervanger van onderwijsstromingen voor moeilijk lerende kinderen (MLK), leer- en opvoedingsmogelijkheden (LOM) en in ontwikkeling bedreigde kleuters (IOBK). Het SBO staat, volgens de website van het SBO werkverband (www.speciaalbasisonderwijs.nl), tussen het regulier onderwijs en het speciaal onderwijs in.

Het SBO zoekt voor ieder kind onderwijs op maat, zodat ieder kind zich maximaal kan ontwikkelen. De streefdoelen zijn gelijk aan de streefdoelen van het reguliere onderwijs. Veel leerlingen stromen ook door in het regulier voortgezet onderwijs. Het bieden van passend onderwijs gebeurt met vakleerkrachten in samenwerking met (kinder)fysiotherapeuten, orthopedagogen, psychologen, logopedisten, psychomotorisch therapeuten en maatschappelijk werkers.

Kinderen die het niet redden in het regulier onderwijs vanwege gedrags-, opvoedings- en/of leerproblemen kunnen, wanneer het regulier onderwijs niet voldoende is voor de leerling, instromen in het speciaal basisonderwijs.

2.2 Pedagogisch klimaat

Scholen streven vandaag de dag naar effectief en adaptief onderwijs. Met adaptief onderwijs wordt bedoeld; het doelbewust afstemmen van onderwijsleersituaties van verschillende leerlingen binnen dezelfde leergroep (Blok, 2004). Om dit te kunnen ontwikkelen, zijn er zes samenhangende aspecten belangrijk: een goed pedagogisch klimaat, prioriteiten stellen, nastreven van duidelijke doelen, een goed samengesteld curriculum, uitbreiden van de introductie- en leertijd en integrale kwaliteitszorg (Houtveen, 2007).

Een goed pedagogisch klimaat wordt gekenmerkt door een goed contact tussen de leerlingen en de leraar en tussen groepsleden onderling. Alle leerlingen ervaren onderdeel van de groep te zijn en een bijdrage te kunnen leveren aan de groep. De leerling voelt zich competent binnen de groep (Van der Wolf & Van Beukering, 2011). In het huidige onderzoek wordt er gekeken naar het pedagogisch klimaat in de klas BB3 van de Elimschool.

Wanneer kinderen uit zichzelf nieuwsgierig zijn, noemen we dit de intrinsieke motivatie. Externe factoren kunnen het willen leren, de intrinsieke motivatie, belemmeren (Hutchinson, 2003). Maslow (1943) heeft een model ontwikkeld waarin verschillende treden worden geïllustreerd die invloed hebben op het komen tot zelfrealisatie. Zelfrealisatie is het kunnen komen tot ontplooiën van eigen talenten. Hiervoor moeten alle voorgaande behoeften worden vervuld (Figuur 1; Behoeften piramide van Maslow, 1943). Wanneer het kind tot zelfrealisatie kan komen, voelt het kind zich ook competent in de groep.

Figuur 1: Behoeften piramide van Maslow (1943)

De fysiologische behoeften zijn de primaire behoeften: voldoende slaap, eten, drinken en een dak boven je hoofd. De tweede trede is de behoefte voor veiligheid en zekerheid. In de klas wordt door de docent veiligheid geboden door een duidelijke structuur en regels. De behoefte voor sociale

acceptatie wordt vervuld wanneer alle groepsleden ook daadwerkelijk bij de groep betrokken wordt, er wordt aan iedereen gedacht en niemand wordt buiten gesloten. Wanneer de individu waardering ontvangt van de groepsleden voor wat hij/zij doet, wordt ook de vierde behoefte vervuld en kan een persoon komen tot zelfrealisatie (Van Engelen, 2007).

2.3 Psychomotorische therapie

Psychomotorische therapie is een therapie vorm waarin door middel van bewegings- en lichaamsgerichte interventies cliënten met uiteenlopende psychische en psychosociale problematiek behandeld kunnen worden (Nederlandse Vereniging voor Psychomotorische Therapie, 2009). Binnen psychomotorische therapie gaat het om gedragsbeïnvloeding op het gebied van beweging en lichamelijkeheid. Op de eerste plaats staat het professioneel beïnvloeden van gedrag centraal. Op de tweede plaats komt de specifieke strategie om dit te bereiken. Psychomotorische therapie kan zowel individueel als in groepsvorm gegeven worden (Hekking & Fellingner, 2011).

PMT kan van meerwaarde zijn binnen de groep BB3 van de Elimschool in Rijssen omdat het leren vanuit praktijk situaties makkelijker is voor deze doelgroep dan vanuit theorie. Daarnaast probeert men binnen de PMT gedrag te beïnvloeden doormiddel van bewegen en lichamelijkeheid. Het behandelprotocol Rots & Water wat gebruikt wordt als interventie binnen dit onderzoek bestaat uit lichamelijke oefeningen.

2.4 Weerbaarheidstraining

De afgelopen jaren is de aandacht voor psychosociale problemen bij kinderen en adolescenten toegenomen. Sinds een aantal jaar is er een apart ministerie opgericht, genaamd het Nederlands Jeugdinstituut (NJI). Het NJI doet onderzoek en geeft adviezen. Bij een op de vijf Nederlandse kinderen in de leeftijd van 1 tot 15 jaar is sprake van psychosociale problematiek (Kool & Krot 2002). De psychosociale problemen belemmeren het dagelijks functioneren en kunnen de ontwikkeling van kinderen en jeugdigen negatief beïnvloeden. Deze problemen kunnen voortduren tot in de volwassenheid (Mathijssen & De Beer, 2004; Wiegersma & Van Kamp, 2002).

Weerbaar zijn betekend dat je op een passende manier voor jezelf kunt opkomen.

Weerbaarheidstrainingen zijn interventies die gericht zijn op het leren omgaan met psychosociale problematieken. Landelijk zijn er de volgende weerbaarheidstrainingen volgens de website www.weerbaarheid.nu : Rots & Water, WIBO, Cursus Weerbaarder, Krachtwerkingen en Sta Sterk Trainingen. De interventie die in dit onderzoek gebruikt wordt is het behandelprotocol Rots & Water (Ykema, 2008).

2.5 Rots & water

Behandelprotocol Rots & water is ontwikkeld door Freerk Ykema. Rots & Water is een Nederlands produkt dat ontwikkelde is binnen de lespraktijk van het Gemeentelijke Scholengemeenschap in Schagen (Noord-Holland). Het behandelprotocol richt zich op het verbeteren van de weerbaarheid, het voorkomen van pestgedrag en het beter leren omgaan met pestgedrag. Rots & water onderscheidt zich van de andere weerbaarheidstrainingen door zijn meervoudige doelstelling en het bredere pedagogische perspectief waarbinnen de training van weerbaarheid samen gaat met de ontwikkeling van positieve sociale vaardigheden.

Rots & water heeft een basisprogramma dat geschikt is voor leerlingen in het primair onderwijs en het voortgezet onderwijs. Het doel waaraan gewerkt wordt binnen het programma is het verbeteren van zelfbeheersing, zelfreflectie, zelfvertrouwen en communicatieve en sociale vaardigheden.

Daarnaast zijn het tegengaan van (seksueel) geweld, het leren maken van eigen keuzes en het leren gaan van een eigen weg belangrijke thema's. Een van de belangrijkste fundamentele thema's is het voorkomen van pesten en het aanpakken van pestgedrag in klas en school. Rots & water wordt erkend als een bewezen effectief anti-pest methodiek (Ykema, 2008).

Het programma was oorspronkelijk bedoeld voor jongens, maar wordt nu ook ingezet voor meisjes en gemengde groepen. Het programma maakt gebruik van psychofysieke didactiek, wat inhoudt dat startend vanuit een fysieke invalshoek, mentale en sociale vaardigheden worden aangereikt en verworven. Momenten van actie zoals: spel, spelen en simpele zelfverdedigingsvormen worden afgewisseld met momenten van zelfreflectie en kringgesprekken (Ykema, 2008). Binnen de PMT kan Rots & Water ingezet worden als weerbaarheidstraining voor kinderen, jongeren en volwassenen waarbij het leerdoel is om weerbaarder te worden.

3. Methode

3.1 Deelnemers

Het onderzoek richt zich op BB3 van SBO de Elimschool. De inclusiecriteria betreft alle leerlingen van BB3. De exclusiecriteria betreft alle overige leerlingen van SBO de Elimschool te Rijssen.

Klas BB3 is een, voor SBO begrippen, grote groep met twintig leerlingen (tien jongens en tien meisjes). De leerlingen zijn in de leeftijd van elf tot en met dertien jaar. Het intelligentiequotiënt (IQ) van de leerlingen ligt, tussen de 62 en 97. Binnen de groep is er verschillende diagnostiek aanwezig. Veel probleemgedrag is niet gediagnostiseerd. Het gediagnostiseerde probleemgedrag is in kaart gebracht in Figuur 2.

Diagnostiek	Aantal leerlingen
Gemiddeld (IQ 90-110)	3
Beneden gemiddeld (IQ 80-90)	7
Zwak begaafd (IQ 70-80)	6
Licht verstandelijke beperking (IQ 60-70)	5
Dyslexie	6
PDD-NOS	2
High Sensitive	1
ADHD	1
ADD	1

Figuur 2: gediagnostiseerde problematiek in klas BB3

Voor de klas staan verschillende leraren. De vaste docent staat op maandag tot en met donderdag voor de groep, op vrijdag staat altijd de intern begeleider (IB-er) voor de groep. Daarnaast is er van woensdag tot en met vrijdag een stagiaire aanwezig. Tijdens de pauzes zijn de leerlingen uit deze klas op het speelplein samen met leerlingen uit klas BB1 en BB2.

3.2 Procedure

Op vrijdag 22 januari 2014 zijn de kinderen ingelicht over het project van Rots & Water. Daarbij is benoemd dat er volgens de leerkrachten, IB-er en PMT-ers een onveilig pedagogisch klimaat is. De leerlingen zijn ingelicht over wat de gevolgen van een onveilig pedagogisch klimaat zijn. Om te starten met deze interventie was er geen toestemming van de ouders van de kinderen vereist. Dit is besloten vanuit de directie van SBO Elimschool te Rijssen. De leerlingen zijn ingelicht over het project Rots & Water door beide uitvoerend onderzoekers samen.

Voorafgaand aan de interventie is een eerste vragenlijst afgenomen. Deze vragenlijst richt zich op veiligheid in de klas. Deze vragenlijsten zijn afgenomen door de uitvoerend onderzoekers bij de kinderen uit de groep.

Nadat de vragenlijst door iedereen was ingevuld, is de interventie 29 januari gestart. Deze is aangeboden door beide uitvoerend onderzoekers. Omdat de groep uit twintig personen bestaat, is ervoor gekozen om het te verkleinen naar twee groepen van tien. De les werd iedere week gestart met de gehele groep, vervolgens werd de groep gesplitst en aan het einde van de les werd er gezamenlijk afgesloten. Deze manier is gebaseerd op advies van de kinderpsycholoog binnen de Elimschool. Doordat er als één groep gestart en afgesloten werd, is er voorkomen dat er verschillende groepen in de klas ontstaan. De groep werd gesplitst door het lot met een pakje kaarten. Leerlingen die een rode kaart trokken uit de stapel vormden een groep en de leerlingen die een zwarte kaart trokken vormden een groep. Iedere week werd dit opnieuw gedaan.

Na vier lessen is er een tweede meting gedaan om te kijken of het behandelprotocol al invloed heeft gehad op het pedagogisch klimaat. Direct na afloop van de interventie is een derde meting verricht waarna de resultaten zijn geanalyseerd.

Op 26 maart 2014 is de interventie afgerond. Na afloop van de interventie is er bekeken of er verandering in het pedagogisch klimaat is opgetreden. Aan de hand van de eerste en laatste meetresultaten is er een conclusie en aanbeveling opgesteld. In Figuur 3 staat een schematische planning van dit onderzoek weergegeven.

24 januari 2014	Eerste meetmoment
29 januari 2014	Les 1
4 februari 2014	Les 2
14 februari 2014	Les 3
19 februari 2014	Les 4
19 februari 2014	Tweede meetmoment
5 maart 2014	Les 5
12 maart 2014	Les 6
19 maart 2014	Les 7
26 maart 2014	Les 8
26 maart 2014	Derde Meetmoment

Figuur 3: schematische weergave procedure

3.3 Interventie

Bij dit onderzoek is het behandelprotocol 'Rots & Water' als interventie gekozen, omdat deze kan worden beschouwd als een weerbaarheidsprogramma en anti-pestprogramma. Rots & Water onderscheidt zich van andere programma's door zijn meervoudige doelstelling en het bredere pedagogische perspectief waarbinnen de training van weerbaarheid samen gaat met de ontwikkeling van positieve sociale vaardigheden. Rots & Water is een bekend behandelprotocol rondom weerbaarheid voor kinderen. Het basisprogramma van Rots & Water is voor zowel het basisonderwijs als het middelbaar onderwijs geschikt (Elling, 2006). Het behandelprotocol bestaat uit veertien lessen, maar bij jongeren tot 13 jaar worden alleen de eerste acht lessen aangeboden (Ykema, 2008). Rots & Water heeft positieve invloed op zowel de op de relaties tussen jongeren onderling, als op de relatie tussen de jongeren en de leraar.

De uitwerking van de Rots & Water lessen zijn te vinden in de bijlage (Bijlage C).

3.4 Type onderzoek

Dit onderzoek betreft een evaluerend, quasi-experimenteel design. Er wordt tijdens het onderzoek een bewuste interventie gedaan waarvan het effect wordt gemeten. Daarnaast is het onderzoek kwantitatief, er worden gegevens verzameld die in cijfers worden uitgedrukt.

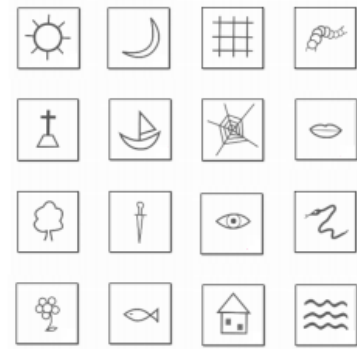
In dit onderzoek is er geen ruimte voor een controlegroep, omdat er binnen de Elimschool geen vergelijkbare groep is met dezelfde leeftijdscategorie en groepssamenstelling.

3.5 Meetinstrument

Om te onderzoeken of het behandelingsprotocol Rots & Water een positief effect op het pedagogisch klimaat van de klas heeft, wordt er een individuele test afgenomen bij de leerlingen. Hiervoor wordt de Semantic Selection Test (SST) (Filip & Erbánek, 2006) gebruikt. Deze test wordt door de leerlingen zelfstandig ingevuld in de groep. Bij meetmoment 1 werd deze afgenomen in het klaslokaal, bij meetmoment 2 en 3 werd deze afgenomen in de gymzaal aansluitend op de Rots & Water les.

Bij SST worden pictogrammen gecombineerd met woordstimuli. De leerling krijgt steeds één woordstimulus aangeboden en zestien pictogrammen (Figuur 4 Pictogrammen SST). Van de gegeven zestien pictogrammen wordt gevraagd om hier acht pictogrammen uit te kiezen die volgens de leerling het beste passen bij het gegeven onderwerp, de woordstimulus.

De woordstimuli zijn: klas, schoolplein, gym en kanjertraining. Ook de woordstimuli angst (negatief gevoel) en plezier (positief gevoel) zullen gevraagd worden. De uitkomsten van de verschillende woordstimuli zullen worden vergeleken met de uitkomsten van angst en plezier. Wanneer er bij een onderwerp, bijvoorbeeld gym, meer overeenkomsten zijn met plezier dan met angst, kan er gezegd worden dat de leerling een positief gevoel heeft ten opzichte van sport. De gekozen woordstimuli zijn tot stand gekomen in overleg met Dr. A.M.L. Collot d'Escury, medeontwikkelaar van de SST.

Figuur 4: Pictogrammen SST

Er is gekozen om de SST te gebruiken omdat dit meetinstrument inzicht geeft op de ervaring van een kind. Hierin wordt zichtbaar gemaakt of het kind zich prettig of veilig voelt in de klas. Een sociogram geeft alleen weer wie wel of niet met elkaar willen spelen. Dit meetinstrument geeft geen inzicht in de ervaring van het kind in de klas en op het schoolplein.

In Hongarije is er onderzoek gedaan naar de validiteit en betrouwbaarheid van het oorspronkelijke meetinstrument SST. Uit dit onderzoek bleek dat het SST zeer betrouwbaar is (Filip & Erbánek, 2006).

3.6 Dataverwerking

Na het eerste meetmoment is de data verzameld en als beginpunt gehanteerd. Deze data is verzameld in een tabel en verwerkt in een grafiek. Na het tweede meetmoment is ook deze data verzameld en is er gekeken naar het verschil tussen de gemiddelden van de gehele groep. Ook is er gekeken naar twee subgroepen: het gemiddelde bij de jongens en het gemiddelde bij de meisjes.

Na het derde meetmoment is opnieuw alle data verzameld van iedere individuele leerling. Hieruit is opnieuw het gemiddelde berekend en is deze met de voorgaande meetresultaten vergeleken. Ook is er opnieuw gekeken naar de twee subgroepen: het gemiddelde bij de jongens en het gemiddelde bij de meisjes. Aan de hand van alle gemiddelde resultaten worden er diverse grafieken opgesteld. De grafieken die opgesteld zijn: Klas, Klas jongens, Klas meisjes, Schoolplein, Schoolplein jongens en Schoolplein meisjes. Aan de hand van de grafieken en de bijbehorende tabellen zijn de discussiepunten en conclusie tot stand gekomen.

Vanuit de onderzoeksmethode wordt er aan de hand van twee onderwerpen, in dit geval “klas” en “Schoolplein”, bekeken hoeveel overeenkomsten er gemiddeld zijn met het component angst en met het component plezier. Iedere deelnemer kan maximaal 8 en minimaal 0 overeenkomsten met plezier of angst hebben.

Er is vanuit de test geen “hoge” of “lage” waarde gesteld, omdat er wordt uitgegaan van de interpretatie van een individu. De individuele resultaten zijn ook zeer uiteenlopend, door iedere individu de plaatjes ander interpreteert. In de resultaten wordt het verschil tussen de momenten benadrukt, in plaats van de waarde op één specifiek moment. Bij de resultaten is in kaart gebracht hoe deze verschillen van plezier en angstbeleving van de groep zijn op tussen de verschillende meetmomenten.

4. Resultaten

De onderstaande beschreven resultaten zijn naar voren gekomen middels een kwantitatief onderzoek, waarbij wordt uitgegaan van de beleving van de proefpersonen. De resultaten zijn te vinden in de onderstaande grafieken, ondersteund door de tabellen (Figuur 5-10).

Tijdens de interventie zijn er geen deelnemers uitgevallen. Wel zijn vier deelnemers één bijeenkomst afwezig geweest door ziekte. Het onderzoek is uitgevoerd bij twintig personen (N=20).

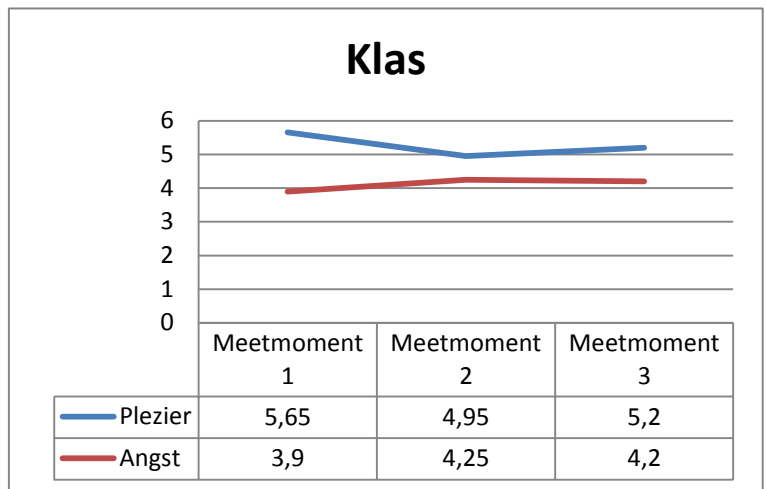
Kijkend naar Figuur 5 is er tussen meetmoment 1 en meetmoment 2 een verschil van -0,70 bij plezier zichtbaar. De lijn daalt, doordat er gemiddeld over de gehele klas minder overeenkomsten zijn aangegeven met het component plezier. Van het tweede naar het derde meetmoment stijgt deze lijn weer heel iets, een verschil van 0,25.

De lijn van angst geeft tussen meetmoment 1 en meetmoment 2 een stijging aan van 0,35. Na meetmoment 2 daalt deze heel licht met 0,05. Deze daling is minimaal ($<0,1$), waardoor deze te verwaarlozen is.

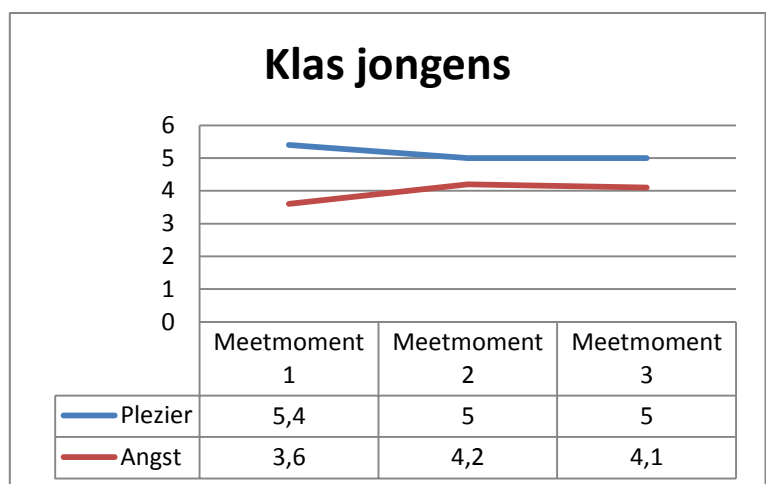
Naast het gemiddelde over de gehele populatie, wordt er ook gekeken naar twee subcategorieën. Hierin wordt er een scheiding tussen jongens en meisjes gemaakt.

In Figuur 6 is de beleving van de jongens, gemiddeld genomen, zichtbaar gemaakt. Hierin zien we dat de lijn van plezier tussen meetmoment 1 en meetmoment 2 daalt met 0,4. Na meetmoment 2 blijft deze lijn gelijk. Bij de lijn van angst zien we tussen meetmoment 1 en meetmoment 2 een stijging van 0,6. Na het tweede meetmoment daalt deze weer met 0,1.

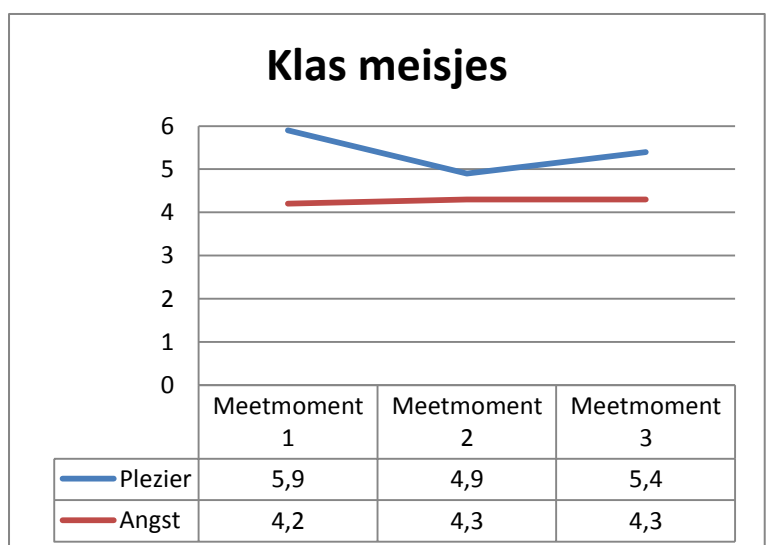
In Figuur 7 is de beleving van de meisjes, gemiddeld genomen, zichtbaar gemaakt. Hierin is tussen meetmoment 1 en meetmoment 2 een verschil van -1,0 zichtbaar. Dit is een sterkere daling dan bij de jongens. Na meetmoment 2 is er een stijging zichtbaar van 0,5. Bij angst zien we dat de lijn bij de meisjes vrijwel gelijk blijft, alleen tussen meetmoment 1 en meetmoment 2 is een kleine stijging van 0,1 zichtbaar. Na deze

Figuur 5: Resultaten; "klas"

Figuur 6: Resultaten; "Klas jongens"

Figuur 7: Resultaten; "Klas meisjes"

stijging blijft deze gelijk.

In alle figuren zien we tussen meetmoment 1 en meetmoment 2 een daling in plezier. Na meetmoment 2 stijgt deze bij de meisjes wel, bij de jongens blijft deze lijn gelijk.

De angst stijgt tussen meetmoment 1 en meetmoment 2 in alle figuren. Bij de jongens zien we deze lijn na meetmoment twee weer dalen. Bij de meisjes blijft deze lijn gelijk.

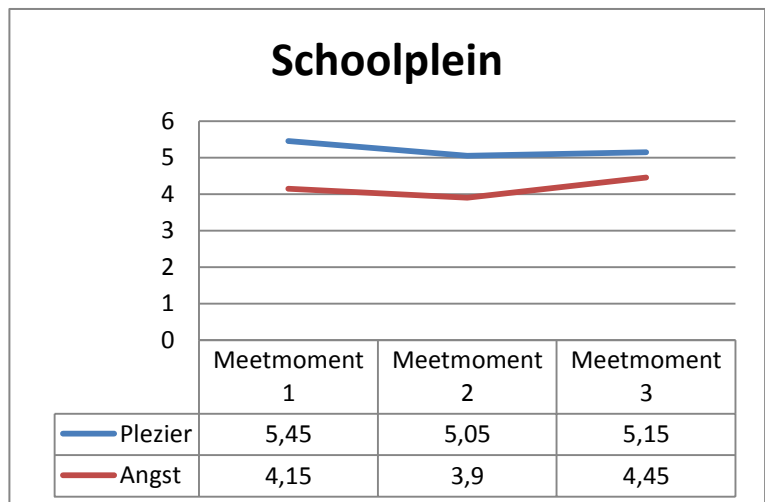
Behalve het onderwerp “klas” wordt ook het onderwerp “schoolplein” bekeken. Aan de hand van de onderzoeksmethode wordt er gekeken naar de hoeveelheid overeenkomsten er gemiddeld zijn met het component angst en met het component plezier. Iedere deelnemer kan maximaal 8 en minimaal 0 overeenkomsten met plezier of angst hebben

In Figuur 8 is er tussen meetmoment 1 en meetmoment 2 een verschil van -0,4 zichtbaar. De lijn daalt doordat er minder overeenkomsten zijn aangegeven met het component plezier. Over dezelfde periode daalt de lijn van angst met -0,25 doordat er minder overeenkomsten zijn aangegeven met het component angst. Zowel de plezierlijn als de angstlijn dalen over deze periode, hierbij daalt plezier sneller.

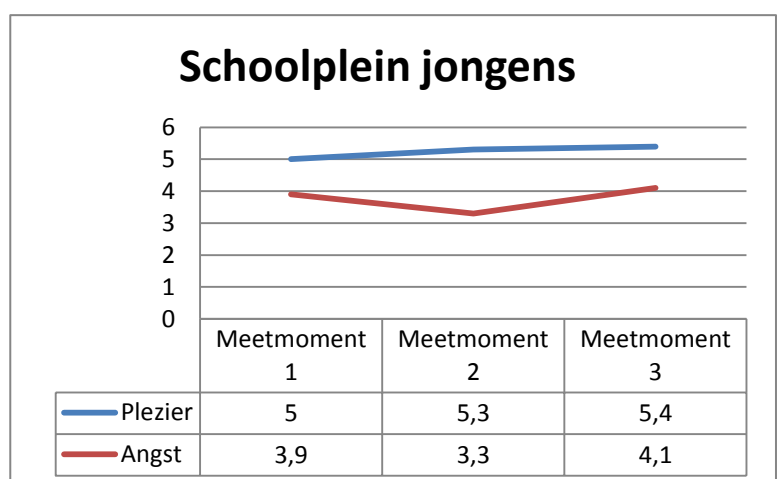
Tussen het tweede en derde meetmoment stijgt de plezierlijn met een verschil van 0,1. De angstlijn stijgt hier met een verschil van 0,55. Zowel de angst als de plezierlijn stijgen, doordat er meer overeenkomsten zijn aangegeven met de componenten angst en plezier. De angstlijn stijgt hierbij sneller. Over de gehele periode zien we dat tussen meetmoment 1 en meetmoment 2 de plezierlijn is gedaald met -0,3 verschil, waar de angstlijn juist is gestegen met 0,3 verschil. De plezierlijn ligt echter nog wel boven de angstlijn. Dat wil zeggen dat er meer overeenkomsten met plezier zijn aangegeven, ondanks dat deze lijn is gedaald.

Wanneer er wordt ingezoomd op de beleving bij de jongens (Figuur 9) is er een stijgende lijn in plezierbeleving over de gehele periode ten opzichte van het schoolplein, doordat het aantal aangegeven overeenkomsten met plezier is gestegen. Tussen meetmoment 1 en meetmoment 2 is een stijging van 0,3 zichtbaar en tussen meetmoment 2 en meetmoment 3 is een stijging van 0,1 zichtbaar. Bij de angstbeleving zien we tussen meetmoment 1 en meetmoment 2 een daling van -0,6. Tussen meetmoment 2 en meetmoment 3 zien we weer een stijging van 0,8 verschil.

Over de gehele periode is de angstbeleving met 0,4 gestegen, doordat het aantal aangegeven overeenkomsten met het component angst is gestegen. Gedurende de gehele periode hebben de jongens meer aangegeven overeenkomsten met plezier dan met angst.

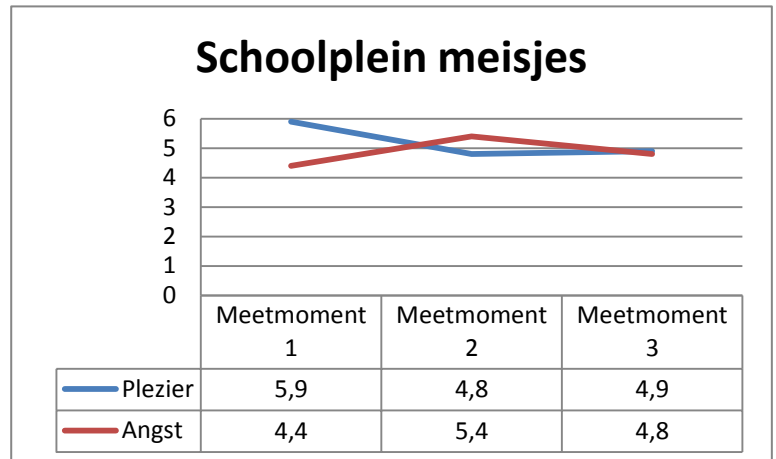

Figuur 8: Resultaten; “Schoolplein”

Figuur 9: Resultaten; “Schoolplein jongens”

Bij de beleving van de meisjes komen opvallende resultaten naar voren (Figuur 10: Resultaten; “Schoolplein meisjes”). Tussen meetmoment 1 en meetmoment 2 daalt de plezierbeleving met -1,1 verschil. In deze zelfde periode stijgt het aantal overeenkomsten met angst met een verschil van 1,0. Op het moment van meetmoment 2 heeft het angstcomponent meer overeenkomsten met schoolplein dan het pleziercomponent. Tussen meetmoment 2 en meetmoment 3 stijgt het aantal overeenkomsten met plezier licht, hierbij zien we een verschil van 0,1. Het aantal overeenkomsten met angst daalt met een verschil van 0,6 en komt hiermee met een verschil van 0,1 onder het aantal overeenkomsten met plezier. Over de gehele periode daalt het aantal overeenkomsten met plezier met 1,0 verschil, waar het aantal overeenkomsten met angst stijgt met 0,4.

Figuur 10: Resultaten; “Schoolplein meisjes”

In alle figuren zien we dat het component “plezier” hoger scoort dan het component “angst” bij de eerste en laatste meting. Toch zien we over de gehele periode een daling in het aantal overeenkomsten met plezier, alleen bij de jongens op het schoolplein zien we hierin een stijging (Figuur 9: resultaten; “Schoolplein jongens”). Daarnaast is er over de gehele periode een stijging zichtbaar in overeenkomsten met het component angst.

Resultaten van overige thema’s die ook aan bod zijn gekomen in de onderzoeksmethode zijn terug te vinden in de bijlage (Bijlage D: Figuur 7-8). Dit betreft de onderwerpen kanjertraining en gym. Het onderzoek is beperkt naar de thema’s “klas” en “schoolplein”. De thema’s “kanjertraining” en “gym” zijn wel naar voren gekomen in de vragenlijst, maar de resultaten worden niet mee genomen in dit onderzoek.

5. Discussie

Kijkend naar de uitkomsten rondom het onderwerp “klas”, is over de gehele periode het plezier gedaald en de angst gestegen. Als er alleen gekeken wordt naar de tweede en derde meting, en dus meting 1 weg laten, is er een positief effect zichtbaar: stijging van plezier. De daling van angst is dermate beperkt ($<0,1$) dat deze verandering verwaarloosbaar genoemd kan worden. Maar wanneer er gekeken wordt naar de eerste en derde meting, en meting 2 wordt weggelaten, is er een negatief effect zichtbaar: het aantal overeenkomsten met plezier ten opzichte van de klas daalt en het aantal overeenkomsten met angst ten opzichte van de klas stijgt.

Onderstaand zal een aantal factoren die mogelijk invloed hebben gehad op de uitkomsten van dit onderzoek besproken worden.

5.1 Methode

Bij het tweede en derde meetmoment zijn de vragenlijst afgenomen direct aansluitend op de therapie. Bij het eerste meetmoment zijn de vragenlijsten op een ander moment afgenomen. Dit was niet op de zelfde dag als de therapie. Hierdoor is er sprake van een andere mental set in de groep, wat invloed kan hebben op de beleving van de deelnemers.

Tijdens het behandelprotocol van Rots & Water zijn niet alle voorgeschreven oefeningen uitgevoerd met de deelnemers. Er is een selectie aan oefeningen gemaakt, in overleg met het multidisciplinair team, op welke oefeningen meer of minder geschikt leken te zijn. Hierbij was de belangrijkste factor om een oefening wel of niet te doen het gemiddelde cognitieve niveau van de deelnemers. Hierdoor is niet het gehele behandelprotocol aangeboden wat invloed kan hebben gehad op het resultaat.

Op advies van de kinderpsycholoog van de Elimschool in Rijssen is er besloten om de deelnemers (>15) te splitsen in twee groepen. Hierdoor is het behandelprotocol niet aangeboden aan een groep van 20 deelnemers maar aan twee groepen van 10 deelnemers. Dit kan invloed hebben gehad op de onderlinge relaties binnen de klas, wat mogelijk invloed heeft op de plezier en angstbeleving van deelnemers.

De gebruikte vragenlijst is nog een relatief nieuw en onbekend concept in Nederland. In overleg met een van de onderzoekers van de vragenlijst zijn de gevraagde onderwerpen aangepast. Echter, is de vragenlijst nog niet volledig doorontwikkeld voor gebruik in het speciaal basisonderwijs. Dit onderzoek loopt nog.

Het SST is op validiteit in Hongarije getest. Inmiddels is het SST verder ontwikkeld en is deze, in overleg met Dr. A.M.L. Collot d'Escury, aangepast op de doelgroep. De validiteit die is gemeten is op andere thema's gemeten dan de thema's die gebruikt zijn tijdens dit onderzoek.

5.2 Uitvoering

Tijdens het aanbieden van de het behandelprotocol Rots & Water, hebben we tweemaal moeten uitwijken naar een andere ruimte. Dit omdat de gymzaal bezet was voor andere activiteiten. Er is toen voor gekozen om de therapie op een andere locatie door te laten gaan, zodat wel het therapie ritme vast zou worden gehouden. Wel was merkbaar dat de deelnemers meer onrustig waren door de verandering, ook al was deze ruim vooraf aangegeven.

In totaal zijn er acht sessies geweest. Vier deelnemers hebben, ten gevolge van ziekte, een sessie gemist. Hierdoor hebben ze niet alle aangeboden lesstof mee gekregen, of minder uitgebreid behandeld gekregen. In de individuele scores wijken zij niet extreem (>2) af van het gemiddelde.

Tijdens het eerste meetmoment en tijdens sessie 3 was er een andere leerkracht aanwezig dan de vaste leerkracht van de klas. Dit maakt dat de deelnemers in een andere sfeer de zaal in komen en

ook met een andere sfeer de zaal weer verlaten. Dit kan zowel invloed hebben gehad op sessie 3, als op meetmoment 1 en daarbij op de resultaten.

Tijdens het programma van Rots & Water worden de leerlingen meer bewust gemaakt van eigen gedrag en het gedrag van de ander. Dit bewust maken kan invloed hebben gehad op de verhoging van de angst en daling van het plezier, doordat ze mogelijk meer bewust zijn geworden over het onveilige klimaat in de klas.

5.3 Externe factoren

Naast wat er in de zaal gebeurt, kunnen er ook externe factoren mee spelen. Zo was er in de week tussen sessie 6 en sessie 7 sprake van agressie in de klas. Veel leerlingen waren hier erg van geschrokken. Dit heeft mogelijk meegespeeld in de angstbeleving van de leerlingen ten opzichte van de klas bij het derde meetmoment. Ook op het schoolplein is regelmatig sprake van agressie bij leerlingen, zowel onderling als naar leerkrachten gericht. Hier is vanuit het onderzoek geen rekening gehouden, maar dit kan wel invloed hebben op de metingen.

Er vinden veel gebeurtenissen met een negatieve lading plaats buiten de interventie om. Je kunt je dan ook af vragen of het negatieve resultaat gevolg is doordat de interventie een negatief effect heeft, of dat dit komt door negatieve gebeurtenissen die buiten de interventie om gebeuren maar wel invloed hebben op de angst en plezierbeleving ten opzichte van de klas en het schoolplein.

6. Conclusie

In de conclusie wordt het antwoord gegeven op de onderzoeksvraag en de doelstelling van het onderzoek. De onderzoeksvraag luidt:

Onderzoeksvraag:

“Wat is de invloed van het behandelprotocol “Rots & Water”, zoals groepsgericht aangeboden door de psychomotorische therapie, in de klas BB3 van SBO de Elimschool in Rijssen op het pedagogisch klimaat in de klas?”

De eisen van een goed pedagogisch klimaat zijn terug te vinden in het theoretisch kader. Binnen het behandelprotocol Rots & Water wordt er voornamelijk gewerkt aan de thema's sociale acceptatie en een veiligheid.

Het doel van het onderzoek is om te kijken of het behandelprotocol Rots & Water een positief effect heeft gehad op het pedagogisch klimaat. Hierbij is gekeken naar de verhouding tussen angst en plezier. Over het algemeen is de angst juist gestegen, wat zou wijzen op een minder veilig klimaat. Het plezier in de klas en op het schoolplein is over het algemeen gedaald volgens de resultaten, wat mogelijk kan wijzen op minder sociale acceptatie. Hierin zijn de jongens op het schoolplein een uitzondering, bij hun is de plezierbeleving gestegen wat kan duiden op meer sociale acceptatie. Na het laatste meetmoment is deze weer gestegen, wat kan leiden tot meer sociale acceptatie. Vanuit de meetresultaten komt naar voren dat, over de gehele periode, het pedagogisch klimaat niet is verbeterd doordat de angst in de klas en op het schoolplein is gestegen.

Het interne doel van het onderzoek is om het pedagogisch klimaat te verbeteren. Zoals bovenstaand genoemd is het pedagogisch klimaat volgens de onderzoeksresultaten niet verbeterd. Toch blijkt uit individuele, mondelinge reacties van leerlingen dat de klas als veiliger wordt ervaren. Deelnemers geven aan wel veel geleerd te hebben bij de groepstherapie en zich hierdoor veiliger te voelen in de klas. Dit staat in tegenstelling tot de resultaten van het onderzoek.

Bij dit onderzoek kwam een aantal discussiepunten naar voren, voornamelijk naar aanleiding van het grote verschil tussen meetmoment 1 en meetmoment 2. Bij beide meetmomenten stond er een andere leerkracht op de groep, wat mogelijk de resultaten heeft beïnvloed. Bij meetmoment 2 en meetmoment 3 stond dezelfde leerkracht op de groep. Deze meetresultaten liggen dicht bij elkaar. Ook was meetmoment 1 op een ander moment dan meetmoment 2 en 3. Ook dit kan veel invloed hebben op de mental set, de beleving en het concentratie niveau van de deelnemers.

Conclusie:

Uit de meetresultaten blijkt dat het pedagogisch klimaat in klas BB3 van het SBO de Elimschool niet is verbeterd. De resultaten laten een trend zien waarin de angst is gestegen en het plezier is gedaald.

7. Aanbevelingen

De aanbevelingen sluiten aan op het doel van het onderzoek dat geformuleerd is in de inleiding.

De lessen van Rots & Water zijn lang met veel oefeningen. Zodra je dit behandelprotocol aanbiedt aan kinderen van het speciaal basisonderwijs kan er aanbevolen worden om de lessen in te korten en niet te lang van stof te maken. De concentratie en focus verminderen na verloop van tijd bij de kinderen waardoor ze moeilijk hun aandacht erbij kunnen blijven houden.

Wanneer het behandelprotocol aan een grote groep aangeboden wordt, $N > 15$, kan er worden aanbevolen om de groep te splitsen in twee groepen. Daarbij is het wel belangrijk dat er gezamenlijk geopend en afgesloten wordt om de groepscohesie te verbeteren. Bij het splitsen kan er voor gekozen worden om iedere week willekeurige groepen te vormen. Hierdoor zal men met verschillende groepsleden samenwerken waardoor de groepscohesie extra verbeterd wordt.

Uit dit onderzoek is gebleken aan de hand van de meetresultaten dat het behandelprotocol geen verbetering met zich mee brengt aan het pedagogisch klimaat in de klas. Echter, in de discussie komen veel vragen rondom de vragenlijst naar voren. Voor een volgend onderzoek kan deze ervaring meegenomen worden, om te kijken of er met behulp van een andere vragenlijst wel een positief effect zichtbaar is rondom het pedagogisch klimaat. Hierbij denkend aan een korte vragenlijst waarbij vragen concreet beantwoord kunnen worden, zodat er een minder lange concentratie van de kinderen vereist wordt. Ook kan er aanbevolen worden dat er drie gelijke momenten moeten zijn zodat de arousal van een sessie niet mee kan worden genomen in een vragenlijst.

Daarnaast kan er geadviseerd worden om gebruik te maken van een controle groep. Op deze manier kan er gekeken worden of de verandering in de angst- en plezierbeleving voort komt vanuit de interventie, of dat deze ook bij de controle groep zichtbaar is en er dus sprake is van invloed uit de externe omgeving.

8. Literatuurlijst

- Bakker, E., Van Buuren, H. (2009). *Onderzoek in de gezondheidszorg*. Groningen: Noordhoff.
- Blok, H. (2004). Adaptief onderwijs: betekenis en effectiviteit. *Pedagogische studiën* (81), 5-27. Heerlen: Vor.
- Bosscher, R.J., & De Lange, J. (2010). *Psychomotorische Therapie in de praktijk*. Amsterdam: Boom.
- De Vries, M. (2007). Het creëren van de optimale groei- en leeromgeving. *Educare* 07(3), 6-9. Verkregen via <http://marjadevries.nl>.
- Elling, M (2006). Interventie; Rots en Water. *Nederlands Jeugd Instituut*. Verkregen via <http://www.nji.nl>.
- Fellinger, P., & Hekking, P. (2011). *Psychomotorische therapie: een inleiding*. Amsterdam: Boom.
- Filip, M., & Urbánek, T. (2006). Measuring preverbal constructs through the Semantic Selection Test and its use in a clinical setting. In E. Szabó (red), *Semantic Selection Test: A new methodological approach towards the exploration of children's views on social issues* (pp. 445-454). London: CiCe.
- Houtveen, T. (2007). *Leerlingenzorg in het basisonderwijs*. In T. Van Beukering, K. Van der Wolf (red), *Gedragsproblemen in scholen*. Leuven: Acco.
- Hutchinson, L. (2003). ABC of learning and teaching; Educational environment. *BMJ* 326(3), 810-812. Verkregen via <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1125718/>.
- Kool, J., & Krot, H. (2010). Weerbare kinderen, betrokken ouders; het vergroten van de psychosociale weerbaarheid van kinderen. In Lange, J. de (red), *Psychomotorische Therapie; lichaams- en bewegingsgerichte interventies in de GGZ* (pp. 95 – 114). Amsterdam: Boom.
- Nederlandse Vereniging voor Psychomotorische Therapie (maart 2009), *Beroepsprofiel*. Verkregen via www.nvpmt.nl.
- Raymond, I. (2005). The Rock and Water program; Empowering youth workers and clients. *Youth Studies Australia*, 24(4), 34-39. Verkregen via http://rotsenwater.nl/?action=main.content&article_nID=74&navID=6.
- Van Beukering, T., & Wolf, K. van der (2011). *Gedragsproblemen in scholen*. Leuven: Acco.
- Van Engelen, R. (2007). *Grip op de groep*. Baarn: Bekadidact.
- Ykema, F. (2008). *Het Rots en Water Perspectief*. Amsterdam: SWP.

9. Bijlagen

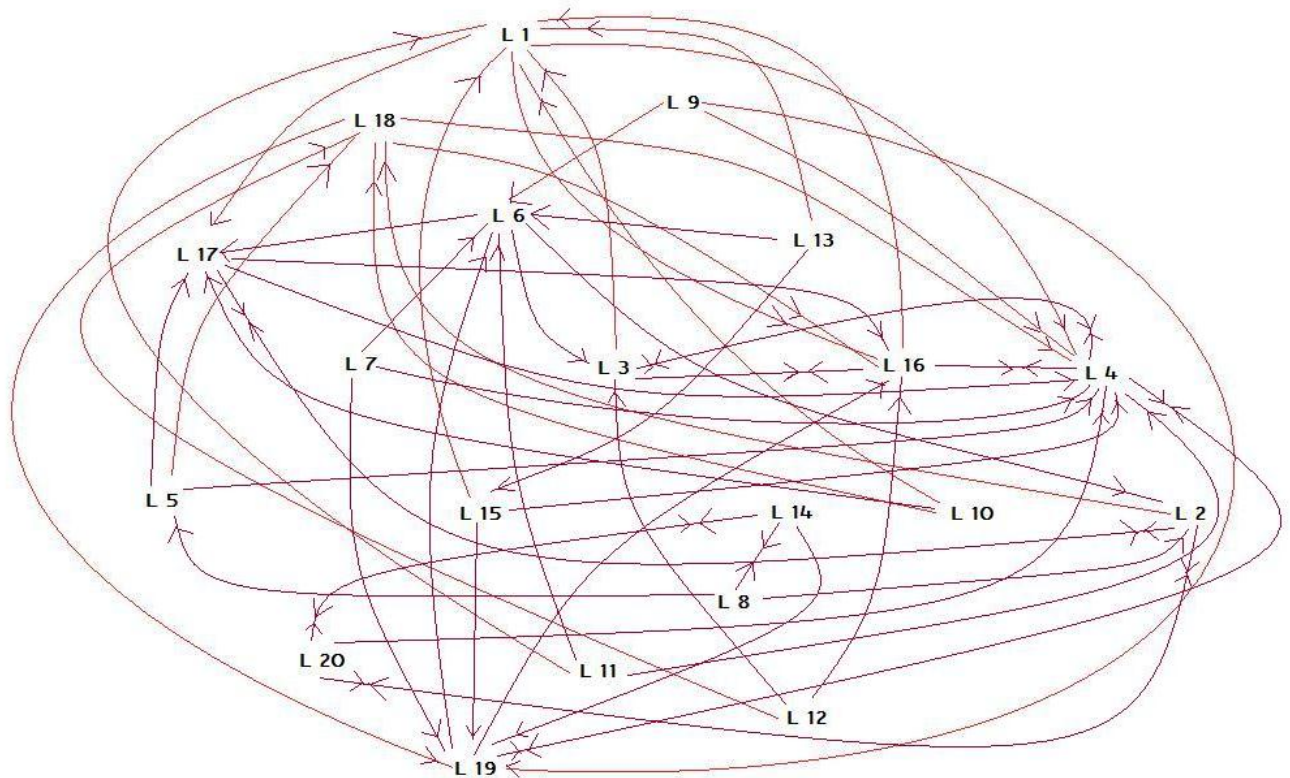
A Taakverdeling

In het schooljaar 2013-2014 lopen Joey van Rhee en Josyn Zigterman beiden stage op SBO de Elimschool te Rijssen. Vanuit deze instelling is de hulpvraag naar voren gekomen. Omdat beiden hier stage lopen, is er besloten dat beiden het onderzoek en dus de scriptie hieraan koppelen.

Omdat er als koppel gewerkt wordt, is het onderzoek groter dan wanneer het onderzoek individueel werd gedaan. Er is in dit onderzoek gekozen voor een grote onderzoeksgroep van twintig deelnemers ($N > 10$) en daarnaast worden er meerdere metingen verricht, een voor-, tussen- en nameting.

Voorwoord	Samen												
Samenvatting	Samen												
Inleiding	<table><tr><td>Aanleiding</td><td>Josyn Zigterman</td></tr><tr><td>Probleemstelling</td><td>Joey van Rhee</td></tr><tr><td>Doelstelling</td><td>Joey van Rhee</td></tr><tr><td>Vraagstelling</td><td>Samen</td></tr><tr><td>Samen voegen</td><td>Josyn Zigterman</td></tr></table>	Aanleiding	Josyn Zigterman	Probleemstelling	Joey van Rhee	Doelstelling	Joey van Rhee	Vraagstelling	Samen	Samen voegen	Josyn Zigterman		
Aanleiding	Josyn Zigterman												
Probleemstelling	Joey van Rhee												
Doelstelling	Joey van Rhee												
Vraagstelling	Samen												
Samen voegen	Josyn Zigterman												
Theoretisch kader	<table><tr><td>SBO</td><td>Josyn Zigterman</td></tr><tr><td>Veilig klimaat</td><td>Josyn Zigterman</td></tr><tr><td>PMT</td><td>Joey van Rhee</td></tr><tr><td>Weerbaarheidstraining</td><td>Joey van Rhee</td></tr><tr><td>Rots & water</td><td>Joey van Rhee</td></tr></table>	SBO	Josyn Zigterman	Veilig klimaat	Josyn Zigterman	PMT	Joey van Rhee	Weerbaarheidstraining	Joey van Rhee	Rots & water	Joey van Rhee		
SBO	Josyn Zigterman												
Veilig klimaat	Josyn Zigterman												
PMT	Joey van Rhee												
Weerbaarheidstraining	Joey van Rhee												
Rots & water	Joey van Rhee												
Methode	<table><tr><td>Deelnemers</td><td>Josyn Zigterman</td></tr><tr><td>Procedure</td><td>Joey van Rhee</td></tr><tr><td>Interventie</td><td>Josyn Zigterman</td></tr><tr><td>Type onderzoek</td><td>Joey van Rhee</td></tr><tr><td>Meetinstrument</td><td>Josyn Zigterman</td></tr><tr><td>Dataverwerking</td><td>Samen</td></tr></table>	Deelnemers	Josyn Zigterman	Procedure	Joey van Rhee	Interventie	Josyn Zigterman	Type onderzoek	Joey van Rhee	Meetinstrument	Josyn Zigterman	Dataverwerking	Samen
Deelnemers	Josyn Zigterman												
Procedure	Joey van Rhee												
Interventie	Josyn Zigterman												
Type onderzoek	Joey van Rhee												
Meetinstrument	Josyn Zigterman												
Dataverwerking	Samen												
Resultaten	<table><tr><td>Resultaten</td><td>Samen</td></tr><tr><td>Grafieken en tabellen</td><td>Samen</td></tr></table>	Resultaten	Samen	Grafieken en tabellen	Samen								
Resultaten	Samen												
Grafieken en tabellen	Samen												
Discussie	Samen												
Conclusie	Samen												
Aanbeveling	Samen												

Figuur 1: Sociogram niet willen samen spelen met:

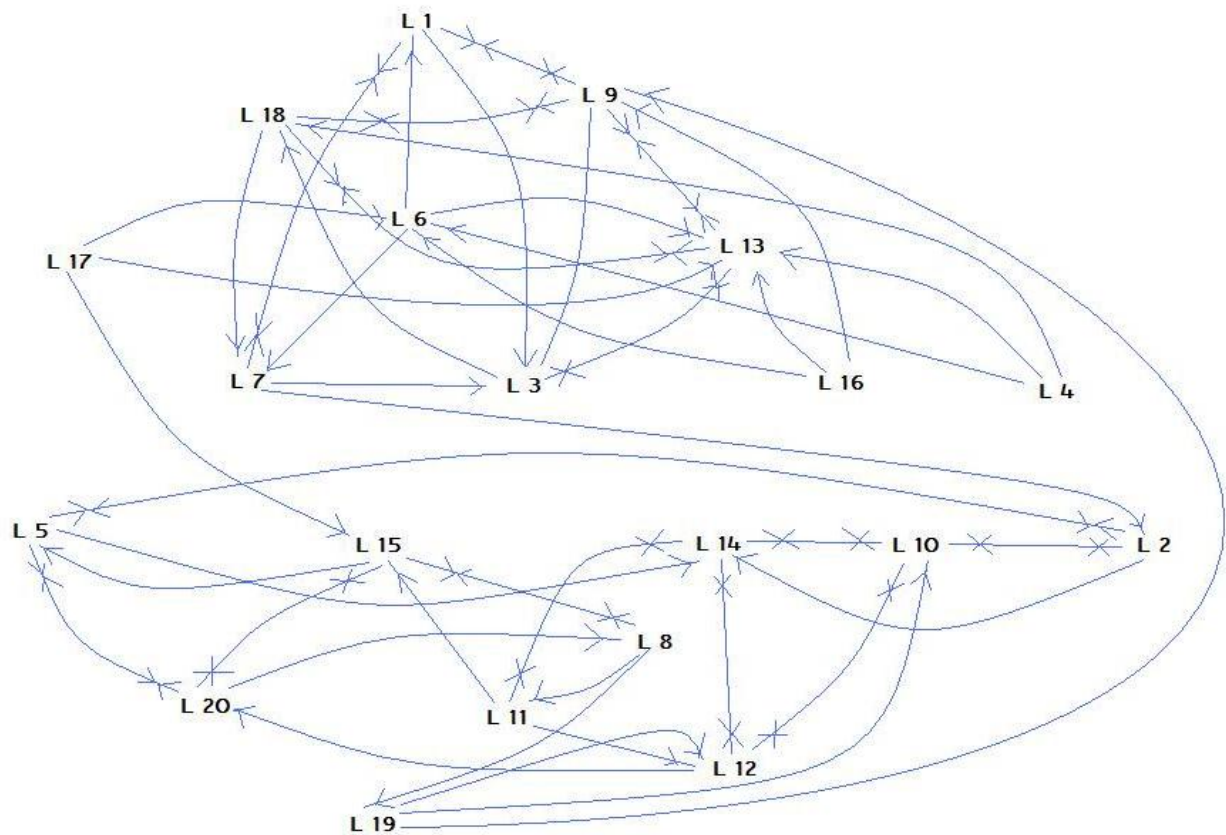
L= Leerling

L 1 = Leerling 1 enz.

Elk pijltje bij een L. geeft aan dat de L. waar het pijltje vandaan komt niet wil samen spelen met L. waar het pijltje heen wijst.

Elk lijntje waar een >> pijltje staat, betekent dat ze niet met elkaar willen spelen.

Figuur 2: Sociogram wel willen samen spelen met:

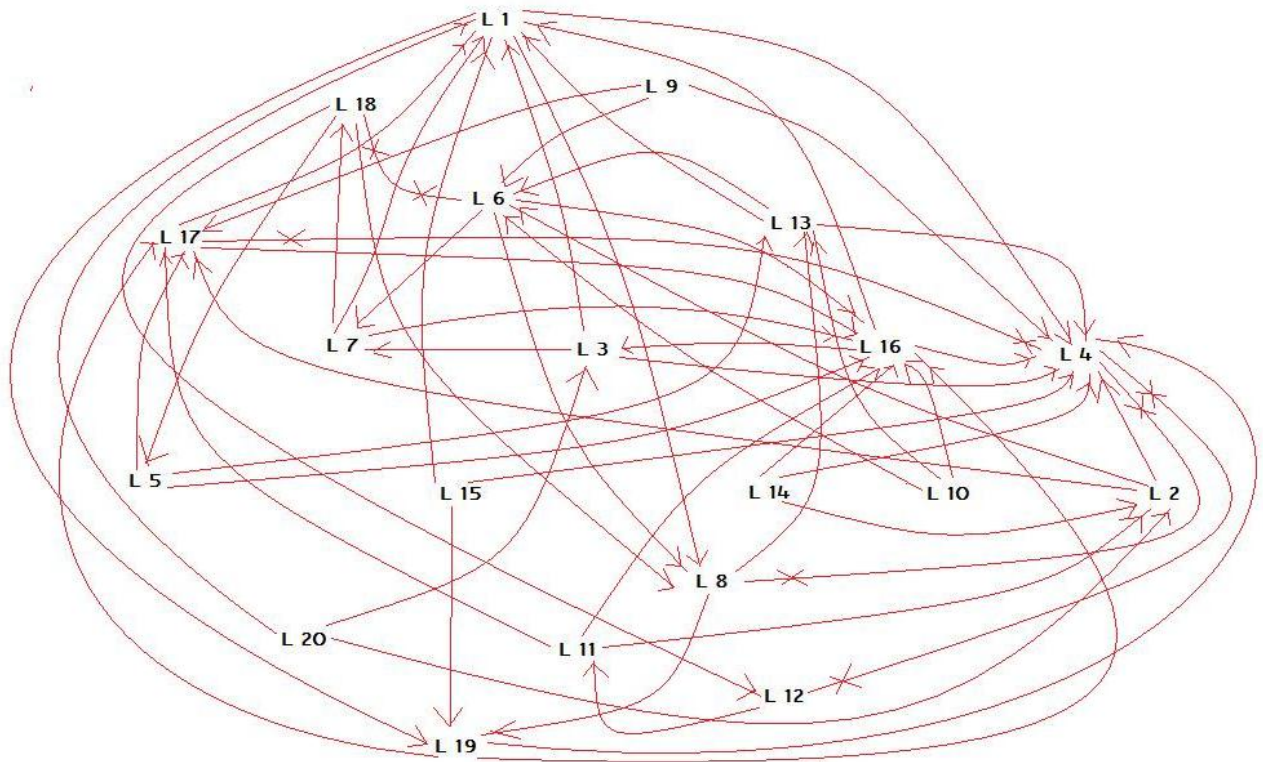

L= Leerling

L 1 = Leerling 1 enz.

Elk pijltje bij een L. geeft aan dat de L. waar het pijltje vandaan komt wel willen samen spelen met L. waar het pijltje heen wijst. Elk lijntje waar een >< pijltje staat, betekent dat ze wel met elkaar willen spelen.

Figuur 3: Sociogram niet willen samen werken met:

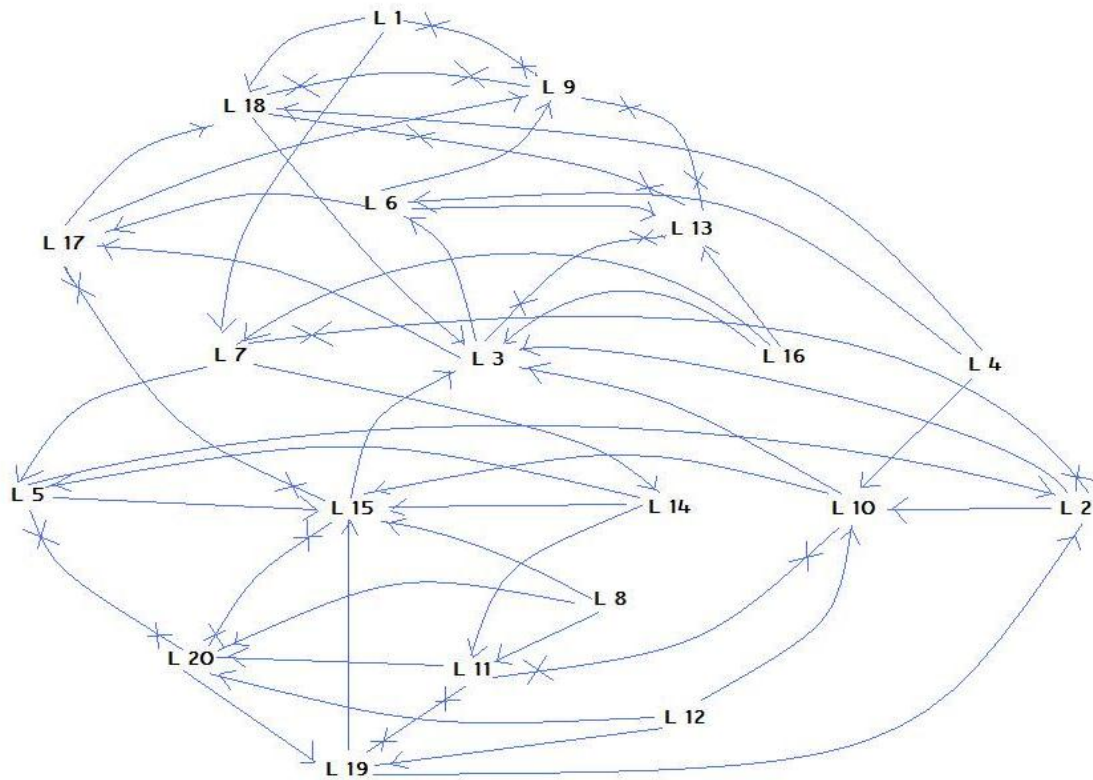
L= Leerling

L 1 = Leerling 1 enz.

Elk pijltje bij een L. geeft aan dat de L. waar het pijltje vandaan komt niet wil samen werken met L. waar het pijltje heen wijst.

Elk lijntje waar een >< pijltje staat, betekent dat ze niet met elkaar willen samenwerken.

Figuur 4: Sociogram wel willen samen werken met:

L= Leerling

L 1 = Leerling 1 enz.

Elk pijltje bij een L. geeft aan dat de L. waar het pijltje vandaan komt wel wil samen werken met L. waar het pijltje heen wijst.

Elk lijntje waar een >> pijltje staat, betekent dat ze niet met elkaar willen samenwerken

Toelichting Sociogrammen

Na het uitwerken van de sociogramman is men tot de volgende conclusies gekomen.

Samenwerken:

- L 6 geeft aan **wel** goed te kunnen samenwerken met L 13 en L 9
L 13 en L 9 geven aan **niet** goed te kunnen samenwerken met L 6
- Veel kinderen willen niet samenwerken met: L 4 (12), L 16 (8), L 1 (7), L 17 (6), L 6 (5), L 8 (3)
- Genegeerd worden: L 12 (-1), L 14 (+1)

Kinderen die aangeven niet met elkaar te willen samen werken:

- L 18 – L 6
- L 17 – L 4
- L 12 – L 4
- L 8 – L 4

Kinderen die aangeven wel met elkaar te willen samen werken:

- L 18 – L 9
- L 13 – L 9
- L 13 – L 3
- L 13 – L 18
- L 5 – L 20
- L 15 – L 20
- L 11 – L 19
- L 11 – L 10

Wat opvallend is dat veel leerlingen niet willen samenwerken met L 4. Het samenwerken met een jongen gaat minder goed dan met een meisje

Samen spelen

- Veel kinderen willen niet samenspelen met: L 4 (12), L 16 (7), L 17 (5), L 19 (6)
- In het samen spelen wordt L 11 genegeerd

Kinderen die aangeven niet met elkaar te willen samen spelen:

- L 2 – L 17
- L 2 – L 20
- L 14 – L 20
- L 3 – L 16
- L 3 – L 4
- L 16 – L 4
- L 19 – L 4
- L 8 – L 14

Kinderen die aangeven wel met elkaar te willen samen spelen:

- L 1 – L 9
- L 1 – L 8
- L 2 – L 5
- L 2 – L 10
- L 3 – Olaf
- L 5 – L 20
- L 8 – L 15
- L 9 – L 18
- L 9 – L 13
- L 10 – L 14
- L 10 – L 12
- L 11 – L 14
- L 12 – L 14
- L 13 – L 18
- L 15 – L 20

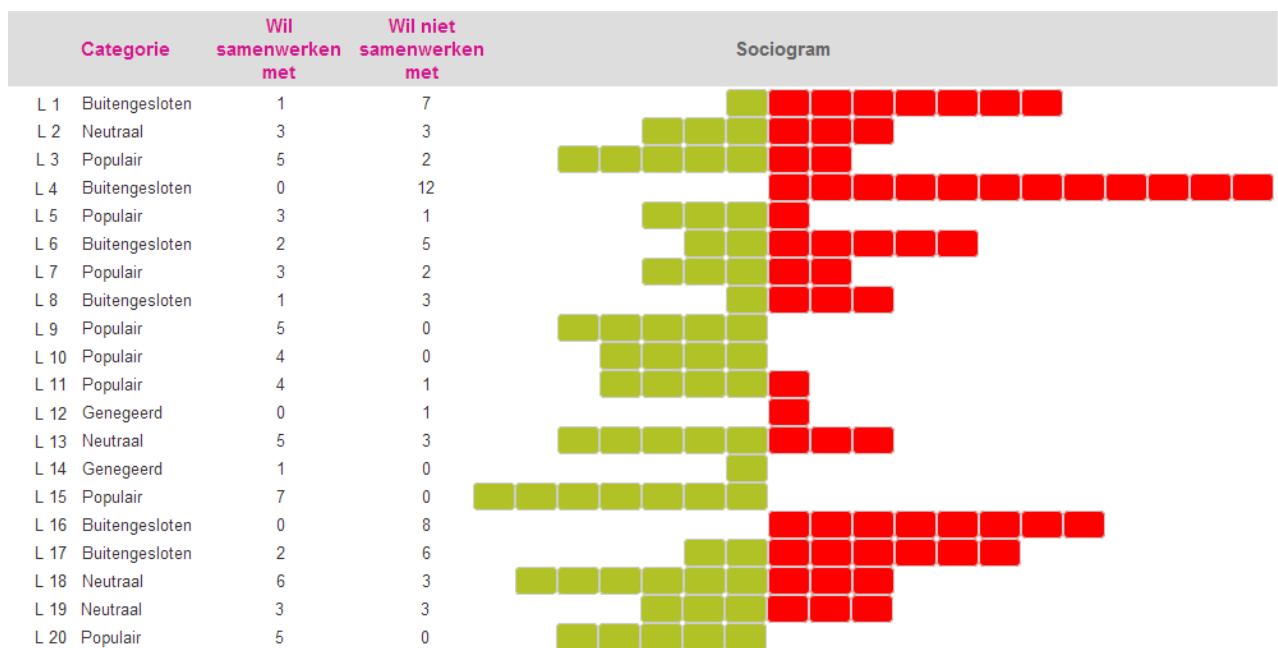
Opvallend:

- L 19 geeft aan met L 9 wel te willen samen spelen,
L 9 geeft aan niet te willen samen spelen met L 19.
- L 4 geeft aan met L 18 te willen spelen,
L 18 geeft aan niet met L 4 te willen spelen

Figuur 5: uitwerking sociogram samen spelen

In de grafiek is weergegeven per kind, hoe veel kinderen er wél met hem/haar willen samen spelen (groen blokje) en hoe veel kinderen er niet met hem/haar willen samen spelen (rood blokje). Ieder blokje staat voor één kind.

Figuur 6: uitwerking sociogram samenwerken

In de grafiek is weergegeven per kind, hoe veel kinderen er wél met hem/haar willen samenwerken (groen blokje) en hoe veel kinderen er niet met hem/haar willen samenwerken (rood blokje). Ieder blokje staat voor één kind.

Rots & Water

Inhoud

Les 1: stevig staan.....	Error! Bookmark not defined.
Les 2: Rots & water.....	Error! Bookmark not defined.
Les 3: Rots & water op het schoolplein.....	Error! Bookmark not defined.
Les 4: Rots & water op persoonlijk contact.....	Error! Bookmark not defined.
Les 5: Ademkracht.....	Error! Bookmark not defined.
Les 6: Lichaamstaal.....	Error! Bookmark not defined.
Les 7: Grenzen	Error! Bookmark not defined.
Les 8: Intuïtie	Error! Bookmark not defined.

Les 1: stevig staan

Oefening		Tijd
Kringgesprek	Uitleg rots & water Groet: belofte doen	5
Splitsen in twee groepen		5
Oefening stevig staan (1+2+3)	Staan op één been (balanceren) Staan op één been, andere been beweegt Oefening een goeie vriend: Stevig staan; elkaar een lichte duw geven.	10
Kracht- & rustcentrum (4)		5
Stop is stop (5+6)	Rondlopen en stilstaan op commando Kriskras hollen, stilstaan op commando Contact met de grond: sta je stevig?	10
Alles kwijt (8)	Rondlopen, kris kras door elkaar Rondlopen, kris kras door elkaar met aandacht voor centrum en grond Verschil?	5
Balans houden (9+13)	Contact met 1 hand: stevig staan. Als je loslaat sta je nog steeds stevig? Uitbreiding: de ander over de lijn trekken Belangrijk: hoe stel jij je op?	10
Chinees boksen (18)	Handje klap	5
Na bespreken	Wat heb je geleerd?	5
		60 min

Les 2: Rots & water

Oefening		Tijd
Kringgesprek	Bespreken huiswerkvragen Herhalen groet	5
Splitsen in twee groepen	Jongens/meisjes?	5
Stevig staan zwaaioefening (19)	(herhaling + warming up) Staan met voeten op schouder breedte Ontspannen de armen langs het lichaam zwaaien	5
stoten (20+21+22)		5
Plank (24+25)		5
Kringgesprek ()	Uitleg rots & water houdingen Overgaan in oefeningen houdingen	
Oefeningen houdingen (27+28)	Fysieke rots houding Mentale rots houding Zwakke plekken rots Fysieke houding water Sterk weglopen Mentale water houding	15
Tientellen regel (34)	Stoeien	
Verbale confrontatie (35+36)	Water houding Rots houding	15
Na bespreken		5
		60 min

Les 3: Rots & water op het schoolplein

Oefening		Tijd
Kringgesprek	Bespreken huiswerkvragen Herhalen groet Herhalen houdingen	5
Splitsen in twee groepen	Gemixt	5
Hanenkamp (37)	In tweetallen, beiden op 1 been staan en de ander met 1 hand vast houden. Met trekken, duwen en hinken de balans van de ander verstoren	5
Pushing hands (38)	Wat is eervol? – verliezen hoeft niet oneervol te zijn Staan in twee tallen in een cirkel, proberen de ander uit de cirkel te krijgen.	10
Touchboxing (42 46)	Afweertechneken Boxhandschoenen nodig!	10
Schoolplein (47+48)	- Iedereen staan op de lijnen van een vierkant. Op een teken lopen we naar een ander kant met een rotshouding. Gevolg: veel botsingen en irritaties. Herken je dit? Doet iemand zo? - Water op het schoolplein, zelfde oefening maar dan op een water manier. Gevolg: Nauwelijks botsingen, zijn die er wel, wordt er gelachen naar elkaar en gaat men verder. Welke manier is prettig? Is het prettig om rots in te zetten voor een ander?	10
Grond is je vriend (49)	- We maken een groot vierkant en lopen door elkaar. Zowel als rots en water door het vierkant lopen. - We maken het vierkant kleiner, rots lopen wordt daar steeds vervelender. - Blijf samen met je ademhaling in contact met de grond. De grond is je vriend. - Wanneer het vierkant heel erg klein is moet je respect voor elkaar hebben. Pas de technieken van stevig lopen toe maar wel met respect. Voel je zelfverzekerd door je ademhaling in je buik.	10
Na bespreken		5
		60 min

Les 4: Rots & water op persoonlijk contact

Oefening		Tijd
Kringgesprek	Laatste les Rots-en wateroefeningen In de omgang kun je misschien teveel rots of teveel water zijn Hoe kijken anderen naar jou	5
Splitsen in twee groepen		5
Stierenvechten (50,)	Een armen over elkaar van het lichaam af (water, toreador) Stier drukt tegen de armen aan(rots) toreader parreert ze	5
Chinees Worstelen (52,52,53)	Communicatie met fysieke contact staat centraal - Handje klap met een been voor (wisselen been) - Elkaars handen vastpakken en elkaar uit ballans halen. Een been voor - Elkaars onderarmen vastpakken en elkaar uit ballans halen. Een been voor	10
Gesprek	- Hoe ga je met elkaar om? - Ben je iemand die goed kan luisteren , meevoelt, behulpzaam is maar ook een eigen mening heeft, die een eigen koers kan varen, dus iemand die de positievekanten van Rots en water verenigt? -Of ben je iemand die aan zichzelf denkt, oneens bent met meningen van anderen, verlies makkelijk je zelfbeheersing en gaat brokken en morrend gtesprekken uit de weg met wie je een meningsverschil hebt.	5
Rots of Water (55)	- Binnen en buiten kring zitten met de gezichten naar elkaar - Binnenkring zegt niks, buitenkring zegt of de persoon tegen over wie ze zitten Rots of water is, een advies en een compliment - Wisselen door een plek op te schuiven	10
Kringgesprek pesten	- Hoe was de uitwisseling van de vorige oefening? - Zou er waarheid in zitten als je van meerdere mensen het zelfde te horen gekregen hebt? -Welke houding heb je als je uitscheldt: Rots of Water? -Welke houding neem je aan als iemand je uitscheldt?: Rotshouding, laat de woorden langs je heen gaan en bedenk dat schelden een uiting is van zwakte en verlies van zelfbeheersing.	10
Puttrekker (56)	2 groepen van 5 staan ieder om een klein matje. Doel is om iemand van de groep op het matje te krijgen door hem/haar erop te trekken	5
Na bespreken	Wat heb je geleerd?	5
		60 min

Les 5: Ademkracht

Oefening		Tijd
Kringgesprek	Thema Ademkracht, Wat gebeurt er met je adem als je gespannen bent, of boos? Is je adem in je borst? Waar is je adem als je rustig bent? - Een goed gebruik van je ademkracht maakt je fysiek sterker - Door bewust sturen adem, vergroot je zelfbeheersing - Combinatie 1/2 vergroot je zelfvertrouwen	5
Splitsen in twee groepen		5
Heellifting (57)	- Iedereen in een kring, breng je armen naast je lichaam en neem ze mee omhoog (inademing) tot dat je op je tenen staat. Op een teken armen en hielen laten zakken - Zelfde nog een keer maar probeer je adem naar je buik te brengen wanneer je op je tenen staat, verschil? Je staat steviger. - Zelfde maar nu een uitademing wanneer je je armen naar beneden brengt. Sta je steviger? Buik ademing maakt je rustig als mensen je pesten o.i.d - Zelfde opnieuw maar nu een krachtige uitademing. Hierdoor voel je je mentaal sterker. - om de beurt een voor een met een krachtige uitademing	10
Oprichten ademkracht (59)	- Drietallen, persoon 1 en 2 drukken met handen op persoon 3. Persoon 3 zakt iets door de knieën en gaat met een krachtige uitademing en explosie omhoog. Verschil tussen wel en niet krachtig uitademen? Nog sterker met een oerkreet?	10
Stevig staan (60)	-Persoon 1 drukt tegen 2 bij een borstademhaling-> snel uit balans. -Persoon 1 drukt tegen 2 bij een buikademhaling-> staat veel steviger. Wisselen functie	5
Pesten (63)	Persoon 1 gaat stevig staan met een borst ademhaling. Persoon 2 duwt een minuut tegen hem aan en kijkt of hij/zij stevig staat. Daarna: - Eerst gaat persoon 2 wilde bewegingen maken op 1 heen - Daarna bewegingen met geschreeuw - Daarna verbaal pesten Doe dit met een vriend want een vriend doe je niet echt pijn!	10
Elkaar optillen (70)	Probeer je tegenstander op te tillen door je adem te gebruiken. Ga stevig staan en houdt je adem in je buik. Op dat moment ben je Rots! Wie gebruikt zijn adem goed?	10
Na bespreken	Wat heb je geleerd?	5
		60 min

Les 6: Lichaamstaal

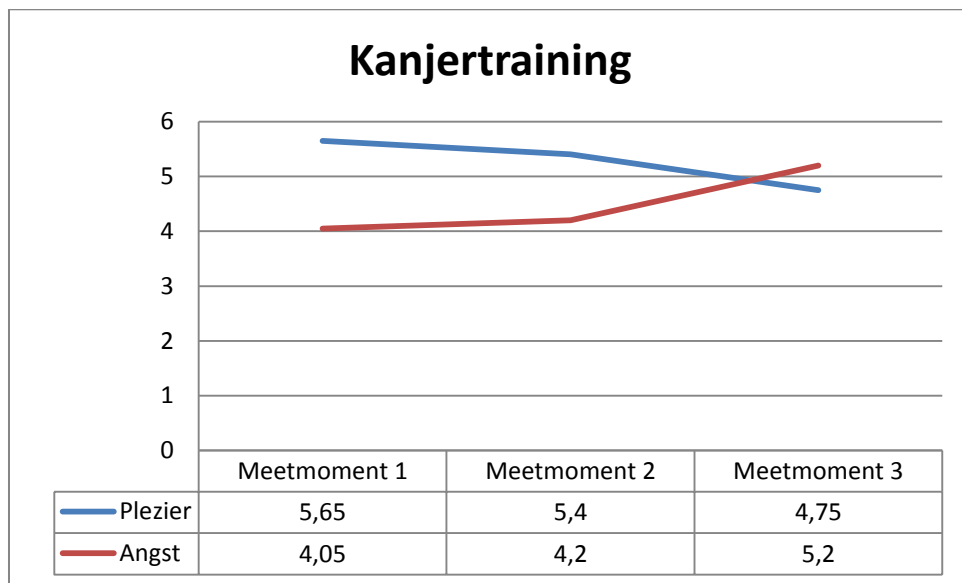
Oefening		Tijd
Kringgesprek	Groet - Wat is lichaamstaal? Wil iemand het voor doen? - Wat zegt lichaamstaal eigenlijk allemaal? - Kun je zien dat iemand bijvoorbeeld een watje is?	5
Splitsen in twee groepen		5
Lopen langs een bedreigende groep (71)	- Iedereen op een rij en loopt normaal naar de overkant - Op de helft doe je je kin 2cm omhoog en vergroot je pas - Laat je schouders ontspannen zakken zodat je borst naar voren gaat. Op het moment dat je van alles iets te veel doet: Macho - Verdeel de groep in 2, beide kanten een groep, tegelijk langs elkaar heen lopen op de manier zoals hierboven. - 7 jongens/meisje vormen een groep en de rest loopt erlangs. Loopt iemand te macho, mag de groep dit zeggen. Strandhouding: stevig zoals hierboven Tunnelhouding: Niet stevig lopen, kin gezakt	10
Gesprek	Ervaringen delen, hoe is het om dit te doen? Merk je verschillen?	10
Tunnel/strand Houding (72)	- Loop kriskras door elkaar als strandhouding en zeg daarbij: Voel dat de wereld van jou is, je voelt je sterk, je kunt iedereen aankijken - Nu een tunnelhouding en zeg: het is moeilijk contact te leggen, straal minder kracht en energie uit - Loop zoals je altijd loopt de derde keer - Laat ze de verschillen ervaren!	10
Machtsverhoudingen (81)	- Uit de groep wordt een 'ruziezoeker' gekozen en een tunnelhouding. De rest loopt in een strandhouding door de ruimte. De ruziezoeker gaat de tunnelhouder pesten, Wat doet de rest van de groep? (wanneer ze aangegeven hebben dat ze een Popeye type zijn zouden ze dus helpen, uit huiswerk) - Nu wordt er effectief hulp geboden, 3 mensen gaan de ruziezoeker bij de tunnelhouder weghalen, doormiddel van er tussen te komen en aan te geven met een sterke houding dat hij moet stoppen. Geen fysieke contacten! Wisselen van rollen!	10
Na bespreken	Wat heb je geleerd?	10
		60 min

Les 7: Grenzen

Oefening		Tijd
Kringgesprek	Groet Overall zijn er grenzen, landsgrenzen, spelgrenzen. Ook zijn er omgangsregels. 1 regel voor vandaag: je hebt vandaag recht op een persoonlijke ruimte. Verschil in persoonlijke ruimte tussen M/V	5
Splitzen in twee groepen		5
Grenzen aangeven (76,77,78,79)	- A loopt naar B en stopt wanneer hij/zij de grens heeft bereikt. Checken of je goede afstand hebt, anders bijstellen. Wat voel je? , wisselen persoon - A loopt naar B en nu geeft B aan wanneer de grens is bereikt. Vragen of de grenzen koppen. - 2 leerlingen staan voor de groep, de rest zit er omheen. Op het moment dat leerling A de grens bereikt van B steken de kinderen de hand in de lucht. Hieruit neem je mee dat buitenstaanders wel degelijk de grens kunnen voelen bij anderen. -A loopt naar B. B zegt stop maar A doet nog een stap dichterbij. Hoe voelt het voor B. Zeg dat A te ver gaat en laat dit zien door stevig te staan.	10
Gesprek	Confrontatie regels: 1. Blijf in je basis: haal iets dieper adem en breng je adem naar je buik. 2. Zeg duidelijk wat je niet bevalt en wat je wilt wat de ander doet 3. Maak daarbij oogcontact 4. Laat je stem rustig maar overtuigend klinken 5. Maak je groot en neem veel ruimte in.	10
Polsbevrijdingstechnieken (81)	-A loopt naar B, stopt niet en pakt de pols vast -> loskomen	5
Oogcontact (83,84,85)	- 2 tallen, 1 meter van elkaar afzitten en kijk elkaar een minuut aan. Zonder praten, lachen is een teken van zwakte. Kom je iets te weten van de ander? - Tip: span je buik lichtjes aan als het moeilijk is. Kan door een vuist te maken. Dit kan je ook helpen in moeilijke periodes in die minuut - Spelletje staand: Wie wegdraait met zijn hoofd ander punt, wie lacht ander punt, wie praat 3 punten voor de ander. Gebruik de tip!!	10
Fysieke grenzen aangeven	- A staat stevig in rotshouding en spant zijn buik flink aan. Leerling B stoot zachtjes op A in de buik. Zodra de grens bereikt is geeft A dit aan doormiddel van de Confrontatieregels. Belangrijk dat je de ander vertrouwd!	10
Na bespreken	Wat heb je geleerd?	5
		60 min

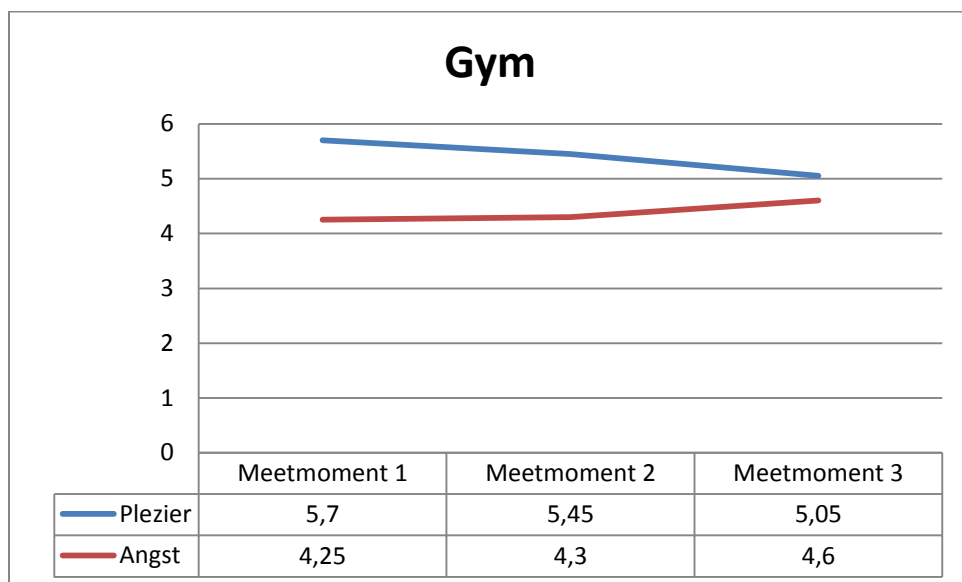
Les 8: Intuïtie

Oefening		Tijd
Kringgesprek	Intuïtie: Soms voel je dingen ineens aan en weet je iets zonder dat je er bewust over nagedacht hebt. - Soms voel je aan dat er iets fout gaat. iemand komt aanfietsen met sneeuw te hard. Hij gaat vallen - Een voetballer 'weet' soms waar de bal zal vallen en wat hij vervolgens moet gaan doen.	5
Splitsen in twee groepen		5
Waar staat je partner (94)	- Maak tweetallen, Persoon A doet ogen dicht en blijft staan, persoon B loop om A heen en gaat ergens in de buurt van A staan. Persoon A geeft aan waar persoon B staat, of waar staat hij zeker niet. - Door lawaai te maken door de aanbieder zal het moeilijker worden.	10
Hoeveel personen staan erachter je (95)	Maak 2 groepen en een persoon van elke groep gaat met zijn ogen dicht staan. De overige 4 gaan beslissen hoeveel personen achter hem gaan staan. Ga wel dicht bij de persoon staan, anders voelt hij het niet door zijn persoonlijke ruimte.	10
Waar staat de groep (96)	Een persoon van de groep wordt geblinddoekt. De rest van de groep gaat in een hoek staan, muisstil. De persoon met de blinddoek moet de groep zoeken door te voelen. In welke hoek staan ze. Moeilijk? Ga eerst na waar je niets voelt.	10
Gesprek	Ervaringen delen van de vorige oefeningen. Verschillen?	5
Grensveroveraar (98)	Ter afsluiting van alle lessen doen we dit laatste spel met de hele groep. Er worden twee groepen gemaakt, De ene groep aan de ene kant van de middellijn, de andere aan de andere kant. Je mag niet over de lijn heen, trek een ander over de lijn en hij/zij hoort bij de andere kant. Wanneer alle spelers aan een kant staan is het spel over.	10
Na bespreken	Wat heb je geleerd? Waar heb je het meest aan gehad? Wat vond je het leukst? Wat heb je gemist? Waar zou je meer van willen weten?	5
		60 min

Figuur 7: Resultaten “Kanjertaining”

In Figuur 7 zijn de resultaten weergegeven over de beleving betreffende de kanjertraining. De resultaten zijn gemiddeld genomen over alle deelnemers van het onderzoek.

Figuur 8: Resultaten “Gym”

In Figuur 8 zijn de resultaten weergegeven over de beleving betreffende de gymlessen. De resultaten zijn gemiddeld genomen over alle deelnemers van het onderzoek.